

Debatt

Simen Ekern (fung. redaktør) debatt@dagbladet.no Tlf. 22 31 08 56
Mikael Godø debatt@dagbladet.no Tlf. 22 31 09 20

OLJEPENGER: Regjeringen bør gi alle nordmenn eierskap til oljeformuen allerede i dag. Ellers vinner Frp.

Petro-populismens farer

DEBATT

Arne Jon Isachsen

Professor Handelshøyskolen BI

Øystein Sjølie

Redaktør i Ukebrevet Mandag Morgen

DE SISTE UKENE har både Senterpartiets Per Olaf Lundteigen og Høyres Øyvind Halleraker tatt til orde for at staten skal bruke mer oljepenger enn hva regjeringen legger opp til. Begge vil investere mer i vei- og jernbane. De gir dermed sin støtte til Fremskrittspartiets gamle forslag om å bruke mer oljepenger for utbedring av infrastrukturen i Norge. Lundteigen og Halleraker tror – trolig med rette – at Fremskrittspartiets suksess blant velgerne de siste årene har sammenheng med partiets stadige forslag om økt bruk av oljepenger.

Hva er grunnen til at mange politikere har så lett for å ty til «oljepengene» for å løse offentlige oppgaver? Hva er galt med å bruke ordinære skatteinntekter for finansiering av noen flere gode formål enn man allerede gjør? Det kan virke som om politikerne antar at folk flest ikke opplever oljepengene som «sine». I så fall stiller ikke velgerne samme krav til fornuftig pengebruk som når offentlige utgifter dekkes ved økte skatter, dvs. nappes ut av velgernes lommebøker.

FÅ LAND har klart å unngå fristelsen til å søle bort penger skjenket av naturen – eller røvet fra andre land. Tenk bare på 1500-tallets Spania, hvordan gull rippet fra Sør-Amerika ble sløst bort. Eller på 1950-tallets Nederland, som med sine inntekter fra gassfeltene ved Groningen endte opp med et altfor stort offentlig forbruk. Resultatet ble industridød over en lav sko. Og uttrykket «hollandsk syke» ble etablert i økonomifaget.

Land som er tilgodesett med store inntekter fra ikke-fornybare ressurser, har en lei tendens til å bruke dem opp langt hurtigere enn man i ettertid innser ville vært hensiktsmessig. Dårlige prosjekter får godt med penger. «Nouveau riche» heter det på fransk, om folk som kommer lett til penger, og som bruker dem på lite klokt vis. Noe tilsvarende ser ut til å gjelde for land også. Myndighetene glemmer lett vanen med å snu på skillingen når pengene, nærmest av seg selv, triller inn i statskassen.

Dette er også Norges erfaring. I de første årene av vårt oljeeventyr brukte vi penger vi ikke hadde. Senere brukte vi pengene som de kom.

Det var først på midten av 1990-tallet, etter at Statens Petroleumsfond var etablert, at vi systematisk plasserte oljepenger i utenlandske verdipapirer. I 2001 fikk vi handlingsregelen for bruk av oljepenger; hvert år kan staten bruke fire prosent av verdien av Oljefondet ved inngangen til året. Med en forventet realavkastning i samme størrelsesorden, betyr det at vi ikke spiser av lasset – vi bare forsyner oss med avkastningen. Denne regelen lever vi ikke helt opp til. I 2005 brukte den norske stat 64 milliarder oljekroner, eller 22 milliarder mer enn hva handlingsregelen tilsa.

FINNES DET MÅTER å innrette seg på slik at velgere i Norge blir like opprørt når politikere vil finansiere nye veier med oljepenger, som når politikere vil finansiere dem med økte skatter? I Alaska har man funnet frem til en rørende enkel metode for å sikre at oljeinntektene også kommer fremtidige generasjoner til gode. I stedet for at myndighetene hvert år trekker et regelbestemt beløp – eller noe mer – fra fondet, slik systemet er i Norge, deler Alaskas oljefond ut realavkastningen til hver enkelt innbygger. Det gir en sterk eierskapsfølelse til fondet hos hver eneste innbygger i denne amerikanske delstaten. Forslag om å bruke litt av fondet for å finansiere «spesielt gode formål» har liten appell. I Alaska brukes halvparten av fondets avkastning til utbetalinger til innbyggerne, mens resten brukes til inflasjonssikring av fondskapitalen. Med en slik ordning i vårt land ville hver nordmann ha mottatt om lag 18.000 oljekroner i 2005.

En mindre radikal løsning ville være å omgjøre det norske fondet til et individualisert pensjonsfond. En viss sum, for eksempel dagens beløp på 1500 milliarder kroner, kan forbeholdes staten. Avkastningen herfra benyttes i de årlige statsbudsjettene, som i dag. Ytterligere innskudd, som kan ligge an til å bli rundt 300 milliarder kroner årlig de neste årene, benyttes til oppbygging av et reelt pensjonsfond. Den enkelte av oss, i egenskap av fremtidige pensjonist, får individuelt eierskap til midlene. Parallelt bygger staten ned sine pensjonsforpliktelser.

I en slik modell er det viktig med god informasjon til innbyggerne. Ola og Kari må hvert år få kunnskap om avkastningen av midlene og betydningen for egen fremtidig pensjon. Eierne bør også få anledning til, innen rammer, å velge investeringsprofil for sine opptjente andeler.

DERSOM FREMSKRITTPARTIET vinner neste valg, er det langt fra usannsynlig at vi får en regjering ledet av Siv Jensen. Regjeringen Bondevik brukte betydelig mer oljepenger enn handlingsregelen tilsa. Denne merbruken var imidlertid be-

SOM SMURT: I Alaska brukes halvparten av oljefondets avkastning til utbetalinger til innbyggerne. Med en slik ordning i vårt land ville hver nordmann ha mottatt om lag 18 000 oljekroner i 2005, skriver artikkelforfatterne. Foto: Espen Røst

skjeden sammenlignet med hva en Frp-ledet regjering kan tenkes å legge opp til. De siste årene har Fremskrittspartiet gjennomgående foreslått å svekke balansen på budsjettet med mellom 15 og 30 milliarder kroner, sammenlignet med ulike regjeringer forslag.

En viktig del av strategien til dagens regjering – og de to foregående – er å minne om at Norges Bank vil måtte heve renten om politikerne senker skattene eller selv bruker mer penger. Hensikten med en slik renteøkning er å dempe den prisstigningen som en mer frodig bruk av oljepenger vil føre til.

FOR DE FLESTE av oss vil imidlertid lavere skatter og/eller økte offentlige ytelser bety mer enn høyere rente. I Fremskrittspartiets program kommer pensjonistene klart bedre ut. Men også forskere, anleggsarbeidere, oljearbeidere, strømkunder, aksjonærer i kraftkrevende industri og bredbåndskunder er blant dem som er direkte tilgodesett i partiets alternative statsbudsjett. Fremskrittspartiet trenger således ikke engste seg for ubehagelige meningsmålinger i en første fase av sin eventuelle regjeringstid. «Petro-populismen» går hjem i de fleste leire.

Økt bruk av oljepenger i dag vil føre til at ressurser – i første rekke arbeidskraft – overføres fra industri og annen konkurranseutsatt virksomhet til skjermet sektor. Det er jo nettopp poenget med pengebruken. At virksomhet i skjermet sektor, inklusive offentlig forvaltning, overbyr lønningene i industrien, er noe de fleste av oss vil hilse med glede. Høyere lønn er ikke å forakte. Men etter den søte kløe kommer den sure svie. Når oljeinntektene synker, må konkurranseutsatt næringsliv bygges opp igjen. Lønnsnivået i Norge må ned slik at industrien kan få tak i den arbeidskraften den trenger. Det blir en svært ubehagelig prosess for alle.

HVIS FREMSKRITTPARTIET får dominere en regjeringens økonomiske politikk etter neste stortingsvalg, er det grunn til å frykte at Statens pensjonsfond-Utland blir slankere enn hva vi i ettertid vil synes var passende. Regjeringen Stoltenberg bør derfor vurdere tiltak som gir alle nordmenn eierskap til oljeformuen allerede i dag. Individuelt eierskap til oljeformuen vil svekke den appellen «petropopulismen» har nå. Men det haster, etter neste valg kan det være for sent.

Høyere lønn er ikke å forakte